

▲ На фото: частина учасників семінару.

Як дотримуються права національних меншин?

В останніх роках багато говориться про права різних меншин, але чомусь дедалі менше про права національних меншин. І хоч існують міжнародні договори та інші документи на цю тему, ставлення і підхід до їх практичної реалізації у кожній країні інший. Найважливішими з них є Європейська хартія регіональних мов або мов меншин та Рамковий договір (конвенція) про захист національних меншин. Для того, щоб перевіряти дотримання цих документів, Рада Європи регулярно проводить моніторинги, в яких беруть участь експерти з різних країн. В рамках цього процесу проводиться оцінка того, як дотримуються права національних меншин на основі звіту, який пред'являє дана держава, аналіз, який готують експерти-члени Дорадчого комітету для Рамкового договору та постанови Комітету міністрів Ради Європи.

На завершення п'ятого циклу моніторингу 28 червня ц.р. в Братиславі відбувся «follow-up» семінар, тобто неформальна дискусія про те, як краще імплементувати, тобто втілити в життя окремі положення Рамкового договору в конкретній країні, в цьому випадку в Словацькій Республіці. Семінар організувала адміністрація Уповноваженого Уряду СР в справах національних меншин і його учасниками були члени Дорадчого комітету для Рамкового догово-

ру з Португалії, Фінляндії та Словаччини, представників державних та самоврядних органів, а так само і представники національних меншин.

Крім вступної частини, в якій говорилося про розвиток політики по відношенню Словаччини до національних меншин та про процес моніторингу Рамкового договору, учасники семінару спрямували увагу на три основні теми: культура та мова національних меншин, освіта меншин та ефективна участь меншин у вирішуваних питаннях, які їх безпосередньо торкаються.

До кожної з цих тем, але й до багатьох інших питань, були прийняті рекомендації для органів СР, які є змістом резолюції Комітету міністрів Ради Європи, прийнятої 3 листопада 2022 р. Семінар показав, що Словаччина у порівнянні з іншими країнами Європи відстає у практичній реалізації Рамкового договору про захист національних меншин. Якщо в декотрих питаннях і дійшло до певних позитивних зрушень, то в інших навпаки – до погіршення. Як приклад можна навести область ефективної участі меншин у вирішуваних питаннях, які їх торкаються. Як підкреслив Уповноважений в справах національних меншин Л. Буковський, в СР партиципація національних меншин у політичній владі не існує. Закон про національні меншини не вдалося прийняти ні після кількох

спроб на протязі 30 років самостійної Словаччини. Про скасування Головної редакції національних передач Словацького радіо в Пряшеві, його переселення до Кошиць і його персональне, програмне та фінансове обмеження, наперекір широким протестам, вирішила фактично одна людина. У 2013 р. було скасовано посаду віцепрем'єр-міністра для людських прав і національних меншин, а Раду для національних меншин та етнічних груп, яку він очолював як дорадчий орган Уряду СР, було перетрансформовано

на звичайний комітет з мінімальними компетенціями. А таких прикладів і в інших областях життя нацменшин можна було б навести багато.

Як вже стало майже правилом, і на цьому форумі не обійшлося без оманювання та скреслювання історичних фактів з боку представників русинізму. Директор СНМ-Музею русинської культури та голова громадського об'єднання «Колисочка» Л. Кральова «скаржилася», що поки йшлося про перехід русинських шкіл на українські початком п'ятдесятих років, то це можна було зробити легко, але коли початком дев'яностих вони намагалися зробити зворотний процес, то це вже було проблематичне. Вона ніби «забула», що йшлося переважно про перехід з російської мови навчання на українську і тому ніякий зворотний процес ніхто і не вимагав. А те, що за після більше як тридцять років існують лише дві русинські школи з мінімальною кількістю учнів, ясно свідчить про помилковість їхньої ідеї.

В цілому семінар показав, що права національних меншин мають своє місце в кожному повноцінному демократичному суспільстві, але вони не завжди і не всюди є респектовані і тим більше реалізовані на практиці. Тому треба утримувати і вдосконалювати і ті механізми, які стежать за їх дотриманням.

П. БОГДАН.

Президент Чеської Республіки Пётр Павел: Україна отримала більше, ніж могла очікувати

Саміт Організації Північноатлантичного договору (11-12 липня 2023 року у м. Вільнюсі) виправдав очікування, заявив президент Чехії Пётр Павел, оскільки Україну запевнили, що вона стане членом НАТО, як тільки будуть виконані умови і прийняте політичне рішення. Вона також отримала матеріальні, фінансові та безпекові гарантії. Це, за його словами, було більше, ніж він міг очікувати, і тому він задоволений результатами. Про це він сказав після саміту НАТО.

«Я задоволений результатами

саміту, тому що він виправдав очікування і показав, що Альянс – навіть якщо він може здаватися нам громіздким – може приймати рішення швидко і ефективно в той час, коли рішення потрібно приймати», – сказав Павел. Україна отримала запевнення, що вона не залишиться наодинці і що інші держави допоможуть їй, додав він.

Він підкреслив, що Київ отримав запевнення, що стане членом НАТО, як тільки будуть виконані умови і прийнято політичне рішення. «Я думаю, що це, на-

певно, більше, ніж Україна могла очікувати, тому що є чітка обіцянка, чітко виражена підтримка і воля до досягнення мети – тобто відновлення кордонів України і її суверенітету. При цьому чітко заявлено, що ніхто інший не буде відігравати в цьому ролі. Ніякого рішення по Україні без України не буде», – уточнив Павел. За його словами, це достатні гарантії для того, щоб Україна після цього саміту почувалася більш впевнено і задоволено.

topky.sk

Григорій Сковорода по-словацьки

(Hryhorij Skovoroda, *Drahý priateľ!* (Bájky a miniatúry), Спілка українських письменників Словаччини, Пряшів, 2023) Анотація

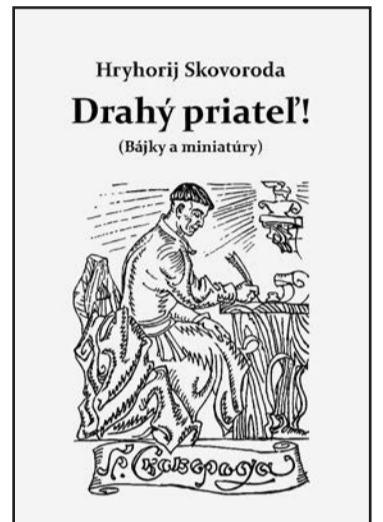
Минуло вже 300 років від дня народження видатного українського філософа, поета, просвітителя Григорія Сковороди (1722-1794), який своїми ідеями, роздумами, творами та способом життя залишається актуальним і сьогодні. Його розуміння життя і світу дає відповіді на складні питання сьогодення. Сьогодні, коли все наполегливіше лунають голоси і застереження у зв'язку з кризовими явищами в суспільстві, які пов'язані з духовністю і мораллю, виникає потреба у вихованні, заснованому на принципах вчення Григорія Савича Сковороди.

Такими словами звертається до читачів у післямові до книжки упорядник і перекладач Іван Яцканин.

Поруч з байками і мініатюрами Григорія Сковороди в книжці знаходимо післямову Івана Яцканина, яка говорить про місце і значення творчості Григорія Сковороди, але і про знайомство чехів і словаків з творчістю Григорія Сковороди. Оцінює вклад попередників у наближення творчості Григорія Сковороди.

На думку Сковороди, світ слід сприймати таким, яким він є, у всій його різноманітності, у всіх його суперечностях, з усіма його вадами, красою, величиною, трагізмом.

Особливо актуально звучать заключні слова післямови:

Трьохсотріччя від дня народження Г. Сковороди спонукає нас глибше і всебічно зрозуміти феномен українського генія. В українській свідомості Сковорода вкоринився як вільна людина, народний мудрець, а також як вісник оновлення українського життя. Його вчення резонує ще сильніше сьогодні, в часи російської окупації України. Саме тому повернення до цінностей українського філософа не повинно бути зумовлене лише святкуванням його життєвого ювілею.

Книжку можна придбати у Спілці українських письменників Словаччини.

-мі-

Нова книжка Юліуса Панька

Успіх книги – найбільша нагорода для письменника. Прозаїк Юліус Панько (нар. 18 січня 1951 р. в Довгуні на Свидниччині) своєю творчістю вийшов за межі нашої республіки і здобув прихильність в українського читача в Україні. Мова йде про книжку «Я – Михась» (видавництво Дрогобич: Коло, Україна) яка вийшла в 2020 році. Вдячні відгуки читачів і позитивна оцінка критики – це найкраща оцінка для письменника. Рецензента Ігоря Фарину з міста Шумськ на Тернопільщині особливо зацікавили особливості мови книжки Юліуса Панька («Золота пектораль»).

Кінцем 2022 року повість вийшла в перекладі на словацьку мову під назвою «*Prosím pekne*» (перекладач – Марія Панько-Ганковська).

Ця сатирична повість і справді читається з насолодою. Особливо приваблює читача легкий гумор. Проте той гумор запрошує людину замислитись над серйозними питаннями нашого буття. В центрі повісті – містечкова особистість Михал Михаляк, якого знають широко-далеко через його витівки і який запам'ятався людям тим, що не знає, ким він є і куди прямує. Автор з щедрою дозою гумору висміює всі негарзди нашого життя після політичних змін в країні, що відповідним чином віддзеркалилось і в свідомості суспільства.

Гумористично-сатирична повість Юліуса Панька «Я – Ми-

хась» була нагороджена Премією Івана Франка Літературного фонду.

В доробку письменника такі прозові книжки: «На гори, на ліси, на скелі» (1990), «Курортні тести» (1999), «(Не)обмежені можливості» (2003), «Левашка» (2006), «Альбом» (2011), «Вимріяна подорож» (2014), «Карби кам'янистого поля» (2016), «Повний мішок правди» (2018). Дальші видання Юліуса Панька, які вийшли у перекладі на словацьку мову: «(Ne)obmedzené možnosti» (2006), «Levoška» (2008), «Zárezy kamenistého poľa» (2019).

-мі-

Вітаємо з ювілеєм Йосифові Шелепцю – 85

23 липня 2023 року минає 85 років з дня народження літературознавця, мовознавця, історика літератури, бібліографа, поета і прозаїка Йосифа Шелепця.

Йосиф Шелепець народився 23 липня 1938 року в Ладомировій Свидницького округу. Основну школу закінчив у Нижньому Верлиху, горожанку і гімназію – у Свиднику (1955), вищу філологічну освіту здобув на філософському факультеті Університету П. Й. Шафарика в Пряшеві (1959), де тривалий час працював асистентом, потім викладачем на кафедрі української мови та літератури (1959 – 1970). На початку 70-х років ХХ ст. був звільнений з викладацької роботи із забороною друкуватися. Щоб якось прожити, працював в адміністрації книготоргівельної організації *Slovenská kniha* (1970 – 1985), згодом – у Державній науковій бібліотеці (1985 – 1991) в Пряшеві. Після реабілітації повернувся в університет на кафедру славистики.

В літературу ввійшов у студентські роки. Дебютував у альманахах «Молоді голоси» (1956, 1958). Добірка його поезій «Черешневий край» вийшла у колективному збірнику «Восьмеро» (1963). Окремими книгами видрукував збірки поезій «Що в серці моему» (1961), «Схили і вершини» (1988), збірку оповідань «Листопад» (1967), книжки творів для дітей «Квіти» (1964) та «Що говорить сонце» (1984).

У періодичній пресі, особливо в журналі «Дукля» надрукував цілий ряд статей, рецензій і досліджень з історії літератури, які стали важливим джерелом пізнання нашого літературного минулого і нашої культури. Своїми історико-літературними і літературно-критичними дослідженнями Йосиф Шелепець дав критичну оцінку літератур-

ним явищам, вніс значні корективи у дослідження попередників. У своїй дослідницькій праці він відзначається скрупульозністю й аналітичністю думки.

Серед робіт останніх років згадаймо хоча б такі його книжки, як «Олександр Духнович. Творчість» (Пряшів, 2016) та «Із процесів взаємодії і взаємопізнання» (Пряшів, 2019), які видав Союз русинів-українців Словацької Республіки. В останній зі згаданих книг автор знайомить читачів з новими фактами про взаємну співпрацю словаків та українців і подає їх нове тлумачення.

Що не стаття Йосифа Шелепця – то відкриття. Особливо це стосується згаданої вище книжки «Олександр Духнович. Творчість». Вона вказує на місце і значення творчості будителя на основі скрупульозного вивчення джерельного матеріалу. Ця книжка про творчість Олександра Духновича не є монографією у повному розумінні цього слова.

Вона складається із півтора десятка статей про окремі твори Духновича і саме про такі його твори, які дослідниками були пояснювані по-різному, приписувалися йому, хоч він і не був їх автором або за своїм складом і характером вважалися народною творчістю. Книжка починається статтею про молоді роки Духновича, про його навчання в міській школі та гімназії в Ужгороді, в академії в Кошицях і знову в Ужгороді в єпископському лицейі. Решта статей є роботами про його віршовані, прозові та публіцистичні твори. Роглядається і його діяльність на полі видавання альманахів та підручника для читання у початкових школах, який інколи називають букварем. У статтях проводиться історико-генетичний аналіз його творчої діяльності. Згадаймо хоча б назви декотрих статей, які говорять про їх зміст: «Віршова жанрова система Духновича і народна творчість», «Селянство в поезії Духновича», «Генега та атрибуція віршованих текстів Олександра Духновича», «Спірні вірші Олександра Духновича», «Історія Пряшівської єпархії» Олександра Духновича, її варіант і продовження», «Книжниця читальня» Олександра Духновича та ін.

До дальших літ життя бажано нашому ювілярові міцного здоров'я, дальших пошуків і творчих здобутків.

На многая і благая літа!

-мі-

Для укріплення здоров'я

Декотрі члени – пенсіонери 5-ої Міської організації Об'єднання пенсіонерів Словачини в Пряшеві активно допомагали Союзу русинів-українців під час підготовки і проведення 69 Свято русинсько-української культури, а вже 5 липня зорганізували одноденний відпочинок в природі в міській пряшівській частині Цем'ята, щоб поєднати культуру з укріпленням здоров'я. Учасників походу привітав Петро Бегені, котрий їм не тільки подякував за активну працю в їхній організації, але й поінформував про дальші літні акції, поїздки до Парку Полонини, на сільськогосподарську виставку Агрокомплекс у Навойовій в Польщі тощо. Після того учасники підготували на вогні ковбасу, солонину, а поруч з готуванням їжі співали народні пісні, взаємно розказували різні анекдоти і так у веселому настрої провели вдаль сонцем окрашене пообіддя.

Всі констатували, що такі походи в природу для укріплення здоров'я треба організувати чим частіше так, як на той час його зорганізували Марцела Гернатова та Микола Кундрачик. За те їм належить велика подяка.

Петро БЕГЕНІ.

Фото: Марцела Гернатова.

Понад п'ятнадцять років Союз русинів-українців СР організує програму «Не забудь свою коліску», яку фінансово підтримує Фонд підтримки культури національних меншин, а саме зустріч з жителями сіл в регіонах з руським населенням. Ідея програми була започаткована принагідно, запропонована одним з активних співпрацівників Союзу, задумуючись, якою формою принести у менші села коротку програму з рідним словом і веселою піснею.

Першою цьогорічною акцією «Не забудь свою коліску» була зустріч в селі Ренчишів Сабинівського округу у неділю, 2-го липня ц.р.

Дощова погода привітала групу з Пряшева, яка прийшла збагатити в цей день храмове свято греко-католицької парафії села, в пам'ять св. Кузьми і Дам'яна. Групу привітав староста села Мирослав Палочко.

▲ Оригінальними орябинськими піснями в Ренчишові представилась Моніка Корманик із донькою Юлією та сином Ніколасом. Програму вела Єва Олеар.

У селі Ренчишів пригадали свою коліску

До присутніх домашніх жителів, сімей і гостей зі сусідніх сіл звернувся голова Центральної

життя як світське, так і духовне.

На цьому місці можна пригадати такі прізвища, як Стрільець,

«Струнами серця», присвяченій визначній постаті жіночого руху на нашій території Ірині Не-

▲ Ренчишівська церква.

▲ Вид на село.

ради Союзу русинів-українців СР Павло Богдан. Дякуючи старості села за запрошення у Ренчишів, привітав присутніх із святом, з нагоди якого зустрінулись тут у великій кількості. Оскільки дорогою до села йшла сильна буря, нагадав переживання в день, коли перед п'ятнадцяти роками (20.7.1998) за сильної бурі вилівся потік, повинь завдало багато шкоди в селі та побажав надіяється, щоб ніщо подібне не сталося Ренчишів в майбутньому.

Супровідне слово модератора (Є.Олеар), як звичайно у цій програмі, нагадав ласкаву матір над коліскою дитини, її перші слова, милу пісню. Але коліска – то не тільки матирина пісня, коліска – то народження села. Це згадка про давнішу його історію, пригоди, що відбувались скоріше. Приємно приймаються спогади про тих вихідців даного села, які «вийшли в люди», думаючи учителів, священників, науковців, артистів, співаків і т. п. Людей, які робили добре ім'я селу, понесли до ширшого відома його історію і сучасне

Кашчак, Мілан Андраш, Йосиф Андраш, Янічко, Вінцент Федор, Віктор Юрчишин, Хижкар, Лешко, Палочко, Курей, Роба, люди різних професій, які переїхали у інші міста, але часом декотрі принагідно повертаються у рідну домівку.

Пригадуються священники, які служили тут: Йосиф Ількович, Йосиф Павлович, Теодор Молчан, Йосиф Палащак, Юліус Пукач, отець Лешко та сучасний отець духовний Роберт Кролак.

У селі народився і політик Ігор Левканич.

Ведуча програми поінформувала публіку про центральні і регіональні програми, акції, фестивалі, які СРУСР готує на протязі року. Це 69 Свято русинсько-української культури, що проходило у Свиднику і Пряшеві, у Камійонці відбувся 58 Фестиваль фольклору, у Снині цього року відбудеться 31 Фестиваль духовної пісні. 61 років СРУСР готує Фестиваль драми і художнього слова ім. О. Духновича, цього року поєднаний із художнім читанням жінок –

вицькій. Широко відома, повна народної пісні, акція у виконанні крашчих співаків – це «Маковицька струна», яка відбувається в Бардієві і Пряшеві, і цього року відбудеться її 49 річниця.

І наперекір дощовій погоді у Ренчишові було весело, бо у програмі виступали домашні

▲ В Ренчишові у 1929 – 1944 рр. в місцевій парафії служив греко-католицький священник Теодор Молчан, який пожертвував своє життя за своїх прихожан. В його пам'ять у селі відкрито меморіальну дошку.

співачи та група молодих ромів з модерними танцями.

З Пряшева у програму внесла веселі пісні чоловіча співацька група «3-під Бікоша» в супроводі музиканта Данієла Гудака, а оригінальними орябинськими піснями представилась Моніка Корманик із донькою Юлією та сином Ніколасом, який співи супроводив на скрипці.

Заключну пісню програми «Дай же, Боже, добрий час» заспівали і всі присутні, а так і було – над Ренчишовом засвітило сонечко, бо домашні залишалися, щоб свято докінчити за власним смаком.

Не треба забувати про свою коліску, про свою пісню, слово наших родичів, предків. Бо то є найдорожче, що маємо. Рідне слово.

Є.О.

Фото Павла Богдана.

▲ Погляд на гостей і ватряне поле в Ждині.

У Ждині відбулась 41-ша «Лемківська ватра»

Протягом трьох днів (14 – 16 липня 2023 р.) у селі Ждиня Малопольського воєводства у Польщі відбувся найбільший щорічний міжнародний лемківський етнографічний фестиваль «Лемківська ватра».

У 2023 році фестиваль проходив під гаслом «Лише вона має значення: земля наших предків, ватра, лемкіни, музика».

Напередодні фестивалю в четвер, 13 липня, організатори вшанували пам'ять визначних лемків покладанням квітів на їх могили чи до пам'ятників, серед них маляра Епіфанія Дровняка в Криничі, поета Богдана Ігоря Антонича в Новиці, Петра Шафрана в Ганчовій, Штефана Гладика в Білянці та інших.

Від п'ятниці на фестивалі співали і танцювали виконавці з Польщі та з-за кордону – з України, Словаччини та Сербії. Відвідувачі «Ватри» мали змогу насолодитися як народними ритмами, так і класичними мелодіями. Кожен міг знайти щось для себе.

У перший день фестивалю, 14 липня, відбулися чотири програми, серед них і концерт «Ватра солідарна з Україною». На сцені виступав гурт карпатського співу з міста Сянок «Відимо» (пол. «Widymo»), а також українська співачка зі Львова Наталія Криничанка.

Спрямування цьогорічної «Лемківської ватри» було викладене на сайті фестивалю:

«В рамках запланованої програми хочемо використати всі елементи культури, які поєднують з еством жінки і творилися довгими віками. Поцікавимося образом жінки в народних співках, традиційному вбранні – а особливу увагу присвятимо біжутерії. Природна косметика і народне лікування зіллям будуть черговою точкою програми «Ватри».

Побесідуємо о тім, ким були і яку мали роль в царині давньої народної медицини босорки і шептухи. Презентувати будемо силуети жінок, які діють в різних сферах і суспільних колах: культура і традиція, гуманітарна допомога, мистецтво, ремесло чи письменництво».

В рамках програми, присвяченої молодому поколінню, на що звернули особливу увагу організатори фестивалю, виступила також свідницька капела «Пінязі Де?», яка ще до проведення фестивалю звернулася особистим листом до ватрян.

Дорогі друзі!

Дозвольте представити вам гурт «Пінязі Де?» зі Свидника.

Це авторсько-виконавський проект, який активно працює на музичній сцені з 2014 року. Репертуар витриманий у стилі фолк-року з елементами поп, ска, фанку та репу. Після успішної співпраці зі співачками з Фольклорного колективу «Маковиця» (з примадонами «Маковиці») та колегою-гармоністом, учасники вирішили виступати разом, що мало позитивний результат для глядачів та гурту.

Динамічна постановка доповнена відомими рок-гітами у власному виконанні і підходить для виступів на масових сценах, фестивалях, клубах, приватних і корпоративних акціях, а також спортивних змаганнях тощо.

З повагою,

Марцін Матик Гібей

В суботу, 15 липня, за участі численних гостей, серед них і Надзвичайного і Повноважного посла України в Польщі Василя Зварича, відбулося вшанування жертв акції «Вісла», а після цього пройшло урочисте відкриття «Лемківської ватри». Суботнє пообіддя та підвечір вивопнили три фестивалні програми. Фестиваль завершився в неділю, 16 липня, дальшими трьома програмами. Крім згаданої свідницької групи на фестивалі зі Словаччини ще виступили: фольклорний колектив «Тихопоточан» з Тихого Поточка, співацькі групи з Ряшева, «Свидницькі гелігонкари» та дует із Свидника Дениса Якочкава та Домінік Фабріці.

«Лемківська ватра» щороку відзначається рядом супровідних акцій. Цього року, напр., проходила уже 27-ома «Лемківська спартакіада», в лемківській хижі, що стоїть в ареалі амфітеатру в Ждині, відбувся ряд інтересних зустрічей та виставок, для дітей майстерні з моделювання глини чи ткання килимів на кроснах.

В суботу, 15 липня, відбулося також засідання Президії Світової федерації українських лемківських об'єднань, в якому взяла участь делегация Союзу русинів-українців СР – як члени Президії Павло Богдан, голова ЦР СРУСР та Віктор Бандурчин, заступник голови ЦР і як гість Ярослав Джоганік, директор СМ-Музею української культури у Свиднику.

-пб-

Фото Ладислава Цупера.

▲ У програмі «Лемківської ватри» виступали колективи з України.

▲ Традиційні учасники «Лемківської ватри» – «Свидницькі гелігонкари».

Міністерство навколишнього середовища обговорило з петиціонерами зонування парку Полонини

Керівництво Міністерства навколишнього середовища СР на днях зустрілося з представниками петиційного комітету і шукало спільну мову про те, як зберегти захист найсхіднішого національного парку (НП) Словаччини і зонування національного парку Полонини.

Конструктивна дискусія

Міністерство навколишнього середовища вважає, що конструктивна дискусія щодо окремих національних парків є дуже важливою.

Кожен національний парк має свої регіональні особливості, які необхідно враховувати при його зонуванні.

Водночас, важливо також говорити про соціально-економічні вигоди, які, в свою чергу, є спільними для всіх функціонуючих національних парків.

«У Словаччині існує загальний консенсус, що ми хочемо мати добре функціонуючі національні парки, якими ми можемо гордитися. Ми хочемо захистити цінні території не лише для себе, але й для майбутніх поколінь. Для добре функціонуючого національного парку важливим є зонування, яке може забезпечити захист рідкісних об'єктів і в той же час принести чіткі правила для всіх на території, запропонувати регіону можливість для розвитку, але також поважати місцеву специфіку», – зазначила Катаріна Бутковська, державний секретар Міністерства охорони навколишнього середовища, яка взяла участь у робочій зустрічі.

Вони хочуть захистити цінності

Полонини – це не лише національний парк, але й територія міжнародного значення.

Він є одним з володарів Європейського диплому Ради Європи для природоохоронних територій, і в той же час до складу національного парку входять Старі букві ліси та Букві праліси Карпат, які є об'єктами Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО.

Національний парк містить рідкісні гірські ліси над лінією лісу, так звані полонини, від яких парк і отримав свою назву. Природне багатство доповнюється традиційною місцевою культурою та фольклором русинів-українців.

«На кожній зустрічі щодо зонування

національного парку учасники погоджуються, що ми хочемо захистити цінності. Однак, часто також переважають побоювання, які можна розв'язати або покласти край під час зустрічей із зацікавленими сторонами. Полонини не є винятком. Через це пройшли всі національні парки, які зараз зонуються в нашій країні або за кордоном, – продовжує Катаріна Бутковська.

Від парку має процвітати регіон

За словами Бутковської, міністерство відкрите до пошуку спільних рішень з органами місцевого самоврядування, власниками та зацікавленими сторонами.

Налагодити функціонування парку таким чином, щоб його значення було збережено, а регіон міг процвітати завдяки його існуванню.

У випадку з Полонинами зонування викликає особливе занепокоєння щодо недоотримання місцевими органами влади податку на нерухомість.

Міністерство запропонувало шляхи компенсації цього дефіциту, наприклад, через цільову підтримку сіл у національних парках з Фонду охорони навколишнього середовища. Інвестиції в розвиток цього регіону в розмірі близько 8 мільйонів євро були залучені цього року в рамках Національного плану відновлення та підвищення стійкості.

Поштовх до підвищення привабливості

Втім, деякі побоювання, такі як заборона на збір ягід для власників або заборона на продаж присадибної продукції, не мають під собою підстав, і зонування не принесе нових обмежень у цьому напрямку, як і в інших національних парках.

Воно, однак, дасть додатковий поштовх до підвищення привабливості національного парку та розвитку м'якого туризму. Функціонуючий парк приносить регіонам додаткові доходи та можливість для працевлаштування. Про це свідчить досвід як Словаччини, так і інших країн, де вже проведено зонування національних парків.

«Особливістю зонування у Словаччині є те, що оголошення про намір оголосити зонування часто починає суперечки, оголошення зонування закінчує суперечки. Це підкреслює функціонування національного парку Slovenský raj. Парк пройшов

зонування у 2016 році, став частиною регіональної туристичної організації і є привабливим туристичним об'єктом і для іноземних туристів. Таку ж тенденцію сьогодні можна спостерігати в регіоні національного парку Муранська Планина, який вже зонується з 2022 року», – зазначила Катаріна Бутковська.

Приклад Шумави

Те саме відбувається і за кордоном.

Це ілюструє Національний парк Шумава, який три роки тому опублікував дослідження про соціально-економічні вигоди для регіону.

Згідно з дослідженням, прямі ефекти для регіону від надання туристичних продуктів і послуг (розміщення, харчування, транспорт, роздрібна торгівля тощо) склали майже 32 мільйони євро.

Робоча зустріч у міністерстві відбулася після серії переговорів щодо зонування національного парку Полонини.

Підтримку знайшли у партії

Петиційна кампанія проти запропонованого зонування національного парку Полонини, яку підписали сім тисяч осіб, має підтримку партії Hlas-SD.

За словами представника партії Томаша Кірняка, слід зазначити, що Рада національного парку Полонини також більшістю голосів вирішила, що запропоноване зонування потребує перегляду.

«Треба зазначити, що національний парк Полонини не відповідає міжнародним критеріям IUCN. Зонування повинно проводитися виключно на державних землях. Ми відкидаємо зонування в такому вигляді і вимагаємо його комплексного перегляду після діалогу з усіма зацікавленими сторонами», – заявив Кірняк.

Петиційний комітет отримав обіцянку

За його словами, петиційному комітету пообіцяли, що діалог з усіма зацікавленими сторонами буде продовжено.

«Якщо наші умови будуть схвалені, це полегшить життя людям, які проживають у цій місцевості, і доступ до їхніх земель. Площа національного парку таким чином зменшиться на 10 500 гектарів», – додав Кірняк.

-р-

Посивіли, але душею залишились молодими

Прошло 60 років з того часу, як студенти IV-го Б класу Середньої економічної школи в Пряшеві залишили шкільні лавки та й розійшлися на перші робочі посади по різних кутках здебільшого Східної Словаччини. Будова школи того часу знаходилась на «Кметьовом стромораді». В гарній місцевості, де хідник перед школою був порослий буйними деревами каштана, можна було прогулюватися під час довшої перерви або й після занять в школі. Спустившись сходами, недалеко було і до гуртожитку, де студенти жили під час свого навчання від 1959-го по 1963-й рік.

За звичкою, студенти, абітурієнти, випускники середніх, в сучасності навіть основних шкіл, зустрічаються після чотирьох, інші після довшого відриву часу, щоб поговорити про свої робочі позиції та фахові зростання в області, яку обрали своєю професією. Кілька однокласників здобули успіхи у вищих школах. Пізніше зустрічі вже збагачені бесідами про життєві партнерства, діточок, а ще пізніше про онуків, задоволені, пишачись їхніми успіхами.

Така можливість була у колишніх 18-річних молодих дівчат і юнаків недавно, 3-го липня 2023 р., коли після 60-ти років виповнилось очікуване бажання знову зустрінутись, нагадати молодість. Студенти IV Б класу сходяться кожні чотири роки. Сучасні дебати, коли голови вже посивіли, наповнені новими й новими пізнаннями, проживаннями, несподіванками. Тут і скромні скарги на небажані, нещасні, але природні болі, з якими майже кожний в житті зустрінувся.

На цьогорічній зустрічі зійшлося 17 однокласників із 33-ох, з котрих уже

п'ятеро померло, а інші із-за актуального стану здоров'я не в силі були приїхати. У жвавих дебатах пригадували своє перебування в Пряшеві, прогулянки центром міста, ностальгічними були розмови про спільне проживання в гуртожитку, коли в одній кімнаті жили десятками, причому сьгоднішні умови в таких закладах супроти цих минулих стали люкс. Згадували своїх професорів, учебні предмети улюблені і менш улюблені, але і спільні бригади, поїздки і т. ін.

До Пряшева приїхали молоді люди з небагатих сімей різних сіл наших регіонів: Сабинівського округу – Дреніця, Пряшівського – Жатківці, Воронівського – Просачів, Бардіївського – Стебник, Кружлів, Лівів, Гуменського – Прутуляни, Сніського – Чукалівці, Кална Розтока, Свидницького – Нижній Мирошів, Дубова, Вапеник, Собранецького – Руський Грабовець, Стрпківського – Гавай, Буківці, Меджила-

бірецького – Олька і ще деяких інших.

Тому зрозумілим було оцінити регулярну чотирирічну організацію зустрічі. Тоді можна слідкувати, як відповідно зайняли випускники свої робочі місця, як поступали на роботу, росли морально і людські. Поступом років виховували своїх дітей так, щоб сьгодні могли пишатись їхніми здобутками, їхніми потомками. Згадують закордонні міста, де опинились їхні діти й онуки.

Час швидко минався, надходив час прощання. На той раз однокласники домовились на зустрічі через два роки, що вийшло з дебатами про наступаючі літа вісімдесятиків.

Дзвінок закінчив урок у IV-ому Б класі після 60 років в приємній атмосфері між однокласниками. Всі будуть чекати дальшої зустрічі.

Єва ОЛЕАР,
випускниця IV-го Б класу
СЄШ в Пряшеві у 1963 р.

▲ Фото: Мальтійська допомога Словаччина.

Мальтійська служба допомоги розпочинає проєкт для самотніх українських пенсіонерів

Мальтійська служба допомоги Словаччина (MPS) запустила новий проєкт, спрямований на інтеграцію та допомогу українським літнім людям, які проживають в Братиславі та її околицях і втекли від війни. Проєкт організований у співпраці з Високою школою (Коледжем) охорони здоров'я та соціального адміністрування і проходить у штаб-квартирі MPS, а також у приміщеннях школи.

Зустрічі з українськими пенсіонерами відбуваються щодня і включають в себе уроки словацької мови, творчі майстер-класи, такі як вишивка, шахи, бінго та інші настільні ігри, екскурсії по Братиславі, знайомство зі Словаччиною, кіноclub, різні професійні лекції та розмовний клуб зі словацькими пенсіонерами.

Мальтійська служба допомоги Словаччина звернулася до волонтерів, аби долучилися до денних клубів, які працюють вранці та вдень у робочі дні. «Якщо ви зацікавлені у допомозі, будь ласка, зв'яжіться з нами за адресою dobrovolnici@maltezkapomoc.sk».

Календар

1.8.1913 р. – померла українська поетеса Леся Українка (Лариса Косач) (110). Народилася 25.2.1871 р.

1.8.1928 р. – народився словацький історик, дослідник словацько-закарпатсько-українських зв'язків Людовіт Гараксим (95). Помер 18.11.2008 р.

1.8.1938 р. – народився в Габурі Меджилабірського округу доц. Гелена Прокпач, канд. наук (85).

1.8.1928 р. – народився в Чертіжному Меджилабірського округу педагог, догоришній вчитель у Стрпкові і Свиднику Михайло Гудак (95). Помер 19.4.2020 р.

3.8.1833 р. – народився український літературознавець Омелян Огоновський (190). Помер 28.10.1894 р.

4.8.1878 р. – народився український письменник, міністр освіти УНР Антін Крушельницький (145). Помер 3.11.1937 р.

4.8.1863 р. – 160 років від дня заснування Матиці словацької, членами якої були А. Добрянський і Й. Гаганець.

5.8.1903 р. – народився український співак Борис Гмиря (120). Помер 1.8.1969 р.

6.8.1928 р. – народився в Піттсбургу (США) «батьком» поп-арту, художник Енді Варгол (Андрій Вархола) (95). Помер 22.2.1987 р.

8.8.1908 р. – народився український письменник Яків Баш (115). Помер 14.3.1986 р.

9.8.1928 р. – народився у Ваґринці Свидницького округу церковний діяч Петро Цупер (95). Помер 4.11.2010 р.

10.8.1993 р. – помер педагог, письменник, громадський діяч Іван Вавринчик (30). Народився 8.4.1913 р. в Странях Старолюбнянського округу.

10.8.1873 р. – народився у Нижніх Репашах Левоцького округу церковний та культурно-освітній діяч, письменник Йосиф Гануля (150). Помер 8.10.1962 р. в США.

10.8.1833 р. – народився церковний діяч Николай Товт, один із засновників духовної семінарії в Пряшеві (190). Помер 21.5.1882 р.

11.8.1933 р. – народився в Кленовій Снинського округу педагог Андрій Тільняк (90).

13.8.1873 р. – помер український поет Антін Могильницький (150). Народився 3.3.1811 р.

14.8.1948 р. – народився в Києві поет, перекладач, педагог Віталій Конопелець (75). Помер 4.5.2003 р.

15.8.1873 р. – народився священник, один з перших професорів Пряшівської

півцеулицької препарандії Юлій Зубрицький (150). Помер 18.12.1904 р.

16.8.1898 р. – народився в Лукові Бардівського округу громадський діяч Костянтин Бескид (125). Помер 23.10.1953 р.

16.8.1933 р. – народився педагог, словацький літературознавець Ян Юрчо (90).

19.8.1968 р. – помер педагог, культурно-освітній діяч Михайло Поповець (55). Народився 28.2.1911 р. в Дубовій Свидницького округу.

20.8.1843 р. – помер український письменник Григорій Квітка-Основа-Яненко (180). Народився 29.11.1778 р.

21.8.1953 р. – народився на Закарпатті поет Дмитро Кремін (70). Помер 25.5.2019 р.

22.8.1978 р. – помер церковний діяч, колишній декан Православного богословського факультету в Пряшеві Андрій Мигальов (45). Народився 3.1.1920 р. у Красному Броді Меджилабірського округу.

24.8.1928 р. – народився на Закарпатті історик, педагог Василь Ілько (95). Помер 30.1.2012 р.

25.8.1963 р. – помер поет і прозаїк, політичний діяч Іван Баґрянний (60). Народився 2.10.1906 р.

28.8.1838 р. – народився в селі Стане на Ужгородщині священник, учитель української мови в Ужгороді, видавець, публіцист, автор шкільних підручників: граматики (1865), читанки (1868), редактор газети «Світ» (1867 – 1869), працівник тижневика «Сова» Кирило Сабов (185). Помер 10.2.1914 р.

28.8.1663 р. – народився словацький громадсько-культурний діяч Даниїл Крман (360). Він перший зі словаків писав про українців і Україну. Помер 23.9.1740 р.

28.8.1988 р. – помер педагог, громадсько-культурний діяч Іван Пиханич (35). Народився 4.8.1920 р. у Нижній Писаній Свидницького округу.

29.8.1883 р. – народився літературний критик, засновник теорії інтегрального націоналізму Дмитро Донцов (140). Помер 30.3.1973 р. в Канаді.

30.8.1938 р. – народилася педагог, мовознавець, перекладач Аделя Кундрат (85).

31.8.1913 р. – народився на Закарпатті воїн Чехословацького армійського корпусу, автор документальних повістей Михайло Лялько (110). Помер 1992 року.

31.8.1933 р. – народився в Ортутовій Бардівського округу словацький мовознавець, проф. Ян Доруля (90).

31.8.1998 р. – померла довгорічна вчителька народних шкіл Пряшівщини Ярослава Поповець (25). Народилася 7.11.1912 р. на Тернопільщині.

Сторінки минулого (84)

ВЕЛИКІ РАШКІВЦІ – VEĽKÉ RAŠKOVCE (окр. Михалівці)

Присутність української людності – руснаків на території нинішньої Словаччини історично здебільшого приписують імміграційним процесам. Це мало значний вплив на зміну релігійної приналежності місцевого населення, що відобразилося на національному складі, але також суттєво вплинуло на структуру релігійних переконань на користь церкви східного обряду. Водночас історичні зазначення, що римо-католики належали до старопоселенців і були більш згуртованими.

Проте це не обов'язково стосується найсхідніших теренів Словаччини, де на дотик східної і західної культури сильнішим міг бути вплив візантійського християнства та реформатів. Згадаймо бодай віднайдені 1977 року кирилическі написи XI ст. на кам'яній плиті ротонди в Михалівцях, що свідчить про можливість, хоча б на певний час, болгарську сферу впливу на ці терени.

Це стосується і села Великі

Рашківці, де і досі збереглися віруючі східної церкви, яка історично вважалася руською церквою, церквою руснаків. В переважно мадярському середовищі домінувала і досі домінує Реформована християнська церква. Це зазначає також словацький вчений Я. М. Корабинський в своєму «Географічно-історичному лексиконі...» (1786.), в якому село фігурує як Nagy-Raska (стор. 596).

У зв'язку з релігійною приналежністю русинів греко-католицький священник Степан Пап акцентує, що Ужгородська унія 1646 року була укладена з русинами. Мукачівська єпархія охоплювала також значну частину території Словаччини. А далі в «Історії Закарпаття (т. 2, стор. 178) він, між іншим, пише: «На всій території Історичного Закарпаття жили русини, спершу звані православними, пізніше – греко-католиками. Ця віра була руською, так її вони називали, так її відчували. Віра й національність для них були одно. Захищаючи свою віру, русини захищали свою національність. Отже, коли казали «православний» або «греко-католик», то мали на увазі русинів». В документах стосовно унії «не згадуються

ані мадяри, ані словаки чи чехи, ані поляки».

Перепис населення 2021 року показує, що із загальної кількості 287 жителів села кількість реформатів – 75, греко-католиків – 22, євангеліків – 7, православних – 2. В реформатському середовищі місцеві русини-українці повністю асимілювались – до русинської національності не зголосився ніхто, до української – одна особа.

Як зазначає Ф. Уличний, в основі назви села є ім'я Рашка, і це дає йому можливість допускати, що тамтешнє поселення існувало ще до 11 ст. Вже в 13 ст. поселення, безперечно, було у власності шляхти. Так само тут був храм вже перед 14 ст., який від 1585 року був приходським храмом реформатської церкви.

По сусідству села в період середньовіччя були поселення Domrad та Ungteleke (Ung = угорська назва Ужгорода, teleke – вільні землі), які пізніше перестали існувати.

Історичні назви села: Rascha (1332), Raska (1337), Eghasasrasca (1351), Naghraska (1478), Welka Raska (1773), Welke Rakowicze (1786), Velké Rasskowce (1808), Velké Ražkovce (1920), Velké Raškovce (1927), по-мадярськи Nagyraska.

-мі-

Під Любовнянським замком відкрили нову експозицію про прядки

В музеї під відкритим небом у Старій Любовні відкрили нову експозицію. Відвідувачі зможуть побачити її в одному з об'єктів музею народної архітектури, а саме в дерев'яному будинку з Орябини. Експозиція знайомить з традиційним звичаєвим дійством – зимовим прядінням.

Музей народної архітектури під Любовнянським замком, який є одним з наймолодших у Словаччині, цього літа підготував нову частину експозиції. Вона відкривається в трикімнатному зрубі з ганком, побудованому Василем Ясеником в 1930 році в селі Орябина. Експозиція має офіційну назву «Орябинські вечорниці» і покаже, як в одній хаті відбувалися регулярні зимові зустрічі незаміжених дівчат – в так званій кудельній хижі, де прядли пряжу. В рамках відкриття виставки виступила орябинська співацька група «Поляна».

Характер однієї з найскладніших і трудомістких хатніх робіт жінок у минулому – переробки льону на особисті, господарські та побутові тканини, яка зникла в 1940-50-х роках, також задокументовано на виставці «Орябинські вечорниці» в музеї під відкритим небом. Її створенню передували процес реставрації, досліджень,

Поправка

У попередньому номері газети «Нове життя» (№ 13/2023) в статті про 69 Свято русинсько-української культури на другій сторінці помилково було наведено режисера програми «Традиції наших предків». Режисеркою програми була Івета Світок. Просимо читачів виправити цю помилку.

Редакція.

Крилаті вислови

Найбільше і найдорожче добро кожного народу – це його мова, та жива свованка людського духу, його багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя і свої сподіванки, розум, досвід, почування.

Панас Мирний

* * *

Людина, яка втратила свою мову, – неповноцінна, вона другорядна в порівнянні з носієм рідної мови.

Павло Мовчан

зву «Орябинські вечорниці» і покаже, як в одній хаті відбувалися регулярні зимові зустрічі незаміжених дівчат – в так званій кудельній хижі, де прядли пряжу. В рамках відкриття виставки виступила орябинська співацька група «Поляна».

Характер однієї з найскладніших і трудомістких хатніх робіт жінок у минулому – переробки льону на особисті, господарські та побутові тканини, яка зникла в 1940-50-х роках, також задокументовано на виставці «Орябинські вечорниці» в музеї під відкритим небом. Її створенню передували процес реставрації, досліджень,

інтерв'ю з нащадками та консервації.

Любовнянський музей під відкритим небом був відкритий для відвідувачів у 1985 році і включає в себе об'єкти, збудовані переважно в першій половині 20 століття. Це житлові будинки з навколишніх сіл району Стара Любовня, а саме: Орябина, Литманова, Великий Липник і Камійонка, господарські будівлі, сезонні польові житла, характерні для Шаріша, технічні пам'ятки і сакральні споруди. Публіка також може побачити дерев'яну кузню другої половини 19 століття з Торисок, млин з Малої Суліна і теслярську майстерню з Пільговчика.

3 2011 року частиною музею під відкритим небом стала церква з Матисової, побудована у 1833 році.

3 середньорічно відвідуваність близько 200 тисяч осіб, Любовнянський музей-замок у Старій Любовні є однією з найбільш відвідуваних культурних пам'яток Пряшівського самоврядного краю, який є його засновником.

Пресслужба ПСК.

Руйнування мови – основи національної культури – це вже не просто вина, а злочин держави перед народом.

Анатолій Мокренко

* * *

Мова – це наша національна ознака, в мові – наша культура, сутність нашої свідомості.

Іван Огієнко

ПОДЯКА

Дякую всім, хто привітав мене з життєвим ювілеєм – 75-річчям.

Святослав Нірода

NOVE ŽYTĽA

Yzdáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00 177 725. Ročník 73. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Náklad: 500 ks. Ročné predplatné 10,40 € Štvrťročné predplatné 2,60 € Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s. Stredisko predplatného tlačie. Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Objednávky na predplatné do zahraničia prijíma: SLOVART G.T.G., spol. s r.o., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, e-mail: info@slovart-gtg.sk. Počítačová sada B NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

NOVE ŽYTĽA

NOVE ŽYTĽA

Видає Союз русинів-українців СР. Рік видання 73. Головний редактор Мiroslav Iljuk. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.

NOVE ŽYTĽA

Видає Союз русинів-українців СР. Рік видання 73. Головний редактор Мiroslav Iljuk. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.